

Kauan kaivattu elämäkerta P.E. Svinhufvudista

**Martti Häikiö: Suomen leijona. Svinhufvud itse-
näisyysmiehenä. Docendo 2017. 440 s.
ISBN 978-952-291-339-5.**

Professori Martti Häikiö väitteli Englannin Suomi-politiikasta vuonna 1976. Tämän jälkeen hän on tutkinut muun muassa Suomen puolueettomuuspolitiikkaa (1985), Suomen historian kipupisteitä, Nokia Oyj:n historiaa (2001), Alkoa (2007) ja V. A. Koskenniemeä (2010). Nyt on vuorossa presidentti P. E. Svinhufvudin (1861–1944) elämäkerta. Häikiön teos täyttää ilmeisen aukon suurmieshistorian kentässä. Tässä se on sukua Erkki Vasaran erinomaiselle teokselle presidentti L. K. Relanderista (2013). Relander ja Svinhufvud ovat jääneet presidenttitutkimuksessa varjoon, kun taas Kekosta ja Mannerheimia on tutkittu hyvin paljon.

Ensimmäinen merkittävä Svinhufvud-kirja oli aikalais-historioitsijan ja jääkäriaktivisti Herman Gummeruksen julkaisema vaalikirja vuodelta 1931. Teos sai jatkoa vuonna 1936, kun Gummerus julkaisi juhlaakirjan. Svinhufvud-tutkimus on kaivannut päivitystä, kun viimeksi presidenttiä on tutkinut Einar W. Juva (kaksiosainen teos vuosina 1957 ja 1961). Ennen Juvaa ei Svinhufvudista ollut julkaistu tieteelliset mitat täyttävää tutkimustyötä. Toimittaja ja tietokirjailija Sakari Virkkunen (1925–2000) on käsitellyt presidentiteoksissaan myös Svinhufvudia (1981), mutta tämäkään ei varsinaisesti täytä tieteellisen teoksen kriteereitä, vaikka sinänsä hyvä teos onkin. Samanlaista massiivista tutkimushistoriaa kuin Mannerheimilla Svinhufvudilla ei ole. Näin Häikiö pääsee teoksessaan ikään kuin puhtaammalle ladulle, kun useat eri tulkintaerimielisyydet ja ristiriidat eivät asemoi häntä jo valmiiksi tutkimuskenttään.

Einar W. Juva sivuutti mammuttimaisessa teoksessaan Svinhufvudin ja Mannerheimin suhteen, mikä

johtui lyhyestä ajallisesta etäisyydestä. Sotamarsalkkaan ei haluttu kajota. Häikiö sen sijaan on tätäkin jännitteistä suhdetta tarkkaan selvittänyt. Mannerheim oli jo 1930- ja 1940-luvulla eräänlainen mittari, johon muita poliitikkoja verrattiin. Olennaista on, että Svinhufvud on jäänyt Mannerheimin varjoon. Miesten välit olivatkin aikoinaan hyvin jännittyneet. Samalle areenalle ei mahtunut kahta suurmiestä samaan aikaan.

Teos on tarkkaa ja yksityiskohtaista kuvausta. Siinä on kolme osaa, 17 lukua ja 440 sivua, jotka on jaoteltu kronologisesti ja rakennettu huolella. Mikään teema ei tutkimuksessa painotu toisen kustannuksella. Häikiö on käyttänyt paljon arkistolähteitä, tuntee aineistonsa hyvin tarkasti ja pystyy käyttämään sitä monipuolisesti. Kansallisarkiston lisäksi hän on turvautunut Carl Enckellin, E. N. Setälän, Tekla Hultinin, J. K. Paasikiven, Väinö Voionmaan, Ohto Mannisen ja P. E. Svinhufvudin muistosäätiön kokoelmiin. Enempää merkittäviä lähteitä Suomen sisältä tuskin enää voi löytää. Samalla hän on myös käynyt lävitse sanomalehdistöä. Häikiö on koonnut Svinhufvudin uran, poliittisten tehtävien ja luottamustehtävien vaiheet tiiviiksi listaksi, mikä on erittäin hyvä ratkaisu. Taulukosta tiedot voi tarkistaa nopeasti ja samalla presidentin ammattiura hahmottuu kokonaisuutena.

Häikiö esittää Svinhufvudin itsenäisyysaktivistina ja patrioottina ja suhtautuu näin presidenttiin hyvin myötäsukaisesti. Kyseessä on ilmeisesti suurmieselämäkerta, vaikka samalla ajan kontekstiakaan ei ole unohdettu. Suurmieselämäkerran ongelmana on aina ihmisen ja hänen persoonansa hukkuminen politiikan roolin ja myytin taakse. Tätä ongelmaa Häikiö ei kokonaan pysty väistämään. Toisaalta hänen tehtävänasettelunsa ohjaa tutkimaan nimenomaan poliitikkoa eikä yksityishenkilöä tai henkilökohtaisen elämän vaikutusta poliittisiin ratkaisuihin. Lisäksi on toki myönnettävä, että olemassa oleva lähdepoija ei myöskään mahdollista suojeluskuntavääpelin yksityisen elämän tarkastelua, ainakaan kovin työekonomisesti. Kaikki tieto, mitä vain on ollut saatavilla, on myös käytetty.

Häikiö korostaa Svinhufvudin patrioottisuutta, mutta jättää tämän tekemät mahdolliset poliittiset virheet piiloon (esim. suhtautuminen SDP:hen). Voidaan kuitenkin kysyä, onko toista puolta presidentistä tuotu aiemmin riittävästi esiin. 1930-luvun laitaioikeistolaiset ilmiöt, kuten lapuanliike ja IKL kyllä tunnetaan hyvin, mutta maltillinen oikeisto niputetaan yhä turhan helposti yhteen äärioikeiston kanssa, mikä on myös osaltaan vaikuttanut Svinhufvudista esitettyihin analyyseihin. Maltillista oikeistoa on tutkinut erityisesti Turun yliopiston poliittisen historian professori Vesa Vares.

Häikiö tuo teoksessaan esiin Svinhufvudin nimenomaan hänen omista lähtökohdistaan. Usein historiassa tarkastellaan suurmiehiä myöhemmän ajan tarkastusaukosta tai nähdään heidän tekonsa turhan yksioikaisesti ja teleologisesti. Selvää on, ettei kukaan poliitikko pysty omana aikanaan arvioimaan tekojensa seurauksia, vaan valinnat joudutaan tekemään sen hetkisen tiedon ja käsitysten perustella. Mitään varsinaisesti uutta Häikiö ei Svinhufvudin ja lapuanliikkeen väleihin kuitenkaan tuo. Nämä vaiheet onkin aiempi tutkimus selvittänyt erittäin tarkasti. Menettelytapakysymys erotti tuovan kommunismin vastustajan lapuanliikkeestä. Juristi ei voinut hyväksyä laittomuuksia, vaikka lapuanliikettä sympatisoikin.

Svinhufvudin toimintaa arvioitiin jo 1930-luvulla lapuanliikkeen tarjoaman tulkintakehyksen kautta. Varsinkin laitavasemmalla Svinhufvud samaistettiin lapuanliikkeeseen, toisaalta äärioikealla häntä kutsuttiin Mäntsälän kapinan jälkeen Akka-Pekaksi. Tästä huolimatta Svinhufvudin kriittinen suhtautuminen SDP:hen on muovannut paljon hänen jälkikuvaansa. Presidentin torjuttua vaalit voittaneen SDP:n pääsyn hallitukseen vuonna 1936 ottivat sosialidemokraatit poliittiseksi ohjenuorakseen: kuka tahansa, paitsi Svinhufvud. Voidaan vain kysyä, veikö ankara suhtautuminen vasemmistoon Svinhufvudilta toisen presidenttikauden. Toisaalta kaikki dikotomiat jättävät todellisuuden moninaiset sävyt vähemmälle; Svinhufvudia ei voida arvioida vain äärioikeiston ankarana vastustajana tai liiallisena myötäilijänä, vaan erittäin kovana strategina, joka piti silti isänmaallisia arvoja kaiken toimintansa lähtökohdana ja päämääränä. Näin Häikiö suhteellistaa Svinhufvudin väitettyä kovaa konservatiivisuutta nostamalla esille hänen uudistusmielisiä puoliaan. Juristina tämä puhui paljon esimerkiksi oikeusvaltiokehityksen puolesta ja teki myös selvän eron IKL:ään. Häikiön käsitteilyssä Svinhufvudin poliittinen profiili näyttäytyy moniulotteisempana kuin aikaisemmin on käsitetty. Tämä on myös tutkimuksen yksi keskeisistä ansioista. Svinhufvudin suhtautuminen SDP:hen selittyy paljon sisällissodan tapahtumilla, eikä se liity ainakaan suoraan siihen millainen puolue SDP todella 1930-luvun puolenvälin jälkeen oli. Tämäkin tieto tuo uusia sävyjä Svinhufvudiin.

Svinhufvud oli nuoruudessaan elänyt köyhtyneessä porvariperheessä isättömänä. Hän oli aktivistiajan kasvatti ja hänen poliittinen ajattelunsa määrittyi pitkälti vuosina 1901 ja 1902, jolloin tsaari Nikolai oli määrittänyt asevelvollisuuslain. Svinhufvudista tuli perustuslaillinen eikä hän hyväksynyt Suomen venäläistämistoimia. Tällöin hän toimi Turun hovioikeuden asessorina.

Svinhufvudin voimakas perustuslaillisuus saattoi vaikuttaa siihen, että hän jäi pimentoon 1960- ja 1970-lukujen historian tutkimuksessa. Kenties Paasikiven-Kekkonen linja nähtiin oikeistopiireissä historiallista taustaa vasten jopa uutena myöntävyyssmielisyyden kautena, jolloin sortovuosien sukupolvea edustanut entinen presidentti ei näyttäytynyt poliittiselta linjaltaan kiinnostavana tai ajankohtaisena?

Svinhufvud oli tuomari ja periaatteen mies, jolla oli selvät arvot ja niistä hän myös piti tiukasti kiinni. Vastustajat pitivät häntä uppiniskaisena, kun taas omat luotettavana. Suhteessaan Ståhlbergiin hän kohtasi toisen periaatteen miehen, joka oli myös perustuslaillinen, mutta ei samalla tavoin kuin Svinhufvud. Poliitiikan pyörre imaisi Svinhufvudin mukaansa: "Olisin siellä Pielisjärven rannalla ampunut vain karhuja ja elänyt herran rauhassa" (s. 46), hän totesi suunnitelmistaan elää rauhassa maalaistuomarina.

Svinhufvudin elämäkerta vertautuu osaltaan Mannerheimista julkaistuihin elämäkertoihin. Mannerheim oli poliittikkona hienovarainen strategi, joka esiintymisellään peitti todelliset motiivinsa. Tämä oppi tuli jo tsaarin Venäjän tapakulttuurista. Svinhufvud taas ei yksitotisena ja johdonmukaisena juristina ymmärtänyt aristokraattina pidettyä Mannerheimia, joka jäi kansan syville riveille vieraaksi. Toisin kuin Mannerheim, Svinhufvud ei bluffannut "pienillä korteilla", vaan sanoi mielipiteensä rohkeasti ja aina suoraan, silloinkin kuin se ei ollut viisainta. Hän jakoi korkeasta poliittisesta asemastaan huolimatta samat lähtökohdat kuin monet hänen kannattajistaan. Erilainen ammattitausta ja poliittiset lähtökohdat erottivat heidät toisistaan, mutta isänmaan asiat yhdistivät.

Svinhufvud oli idealisti. Hän joutui ja hakeutui uralaan koviin paikkoihin. Humoristisenkin myhäilyn takaa löytyi tiukkaan moraaliiin uskova poliitikko, jolle isänmaan menestys oli kaikista tärkeintä. Tiukka kuningasmielinen ja aitosuomalainen hävisi monia poliittisia taisteluita, muun muassa kuningaskysymyksen ja vuoden 1937 presidentinvaalit, mutta jäi historiaan Mäntsälän kapinan kukistajana ja äärioikeiston taltuttajana. Mäntsälän kapina oli eräänlainen Svinhufvudin tulikoe, jonka presidentti läpäisi. Demokratia säilyi, vaikka vasemmisto ei korkeita tyylipeiteitä presidentille antanutkaan. Häikiö käsittelee tarkkaan Mäntsälän kapinan ja keskittyy Svinhufvudin toimenpiteisiin. Dramaattiset tapahtumat tiivistyvät radiopuheeseen ja samalla Häikiö sivuaa Svinhufvudin ja Mannerheimin välistä poliittista suhdetta. Mannerheim ei suostunut auttamaan Svinhufvudia Mäntsälän kapinassa, toisaalta ei hän kapinalisiakaan tukenut. Kenraali oli ainakin epävirallisesti

hieman myötämielisempi J. E. Sunilan hallituksen vaihdokselle kuin presidentti. Auktoriteettiinsa luottanut suojeluskuntamies sai ylipuhuttua oman poikansakin Eino G. Svinhufvudin pois kapinallisten riveistä. Mannerheim suhtautui myös ynseästi Svinhufvudin presidenttiehdokkuuteen vuonna 1937.

Kritiikiksi on todettava, että 'normilukija' ei välillä pysy perässä teoksen henkilöistä ja heidän asemistaan. Lisäksi Häikiö suhtautuu tutkimuskohteeseensa välillä liian myötämielisesti, mikä tosin selittyi sillä, että hän pyrkii ymmärtämään tarkkaan mistä lähtökohdista ja olosuhteista presidentin ajattelu nousi. Tämä ei silti hämarrä vähääkään teoksen ansioita. Kyseessä on ammattimiehen erinomainen tutkimus, joka päivittää kuvan presidentistä ja sopii kaikille Suomen historiasta kiinnostuneille. Varsinkin Svinhufvudin toiminnan tarkka ja yksityiskohtainen kuvaus venäläistämiskaudella ansaitsee syvän kumarruksen.

AARNI VIRTANEN, FT
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO